

سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران

سرشناسه	: زارع، احمد، ۱۳۵۷ -
عنوان و نام پدیدآور	: مسئولیت مدنی حق عملکردی در حقوق ایران/احمد زارع، زهرا زارع.
مشخصات نشر	: تهران: سنجش و دانش، ۱۳۹۸.
مشخصات ظاهری	: ۱۶۸ ص.
شابک	: 978-622-05-0656-0
وضعیت فهرست نویسی	: فیا.
یادداشت	: کتابنامه به صورت زیرنویس.
موضوع	: عاملیت (امور مالی) - قوانین و مقررات - ایران
موضوع	: Factoring (Finance) - Law and legislation - Iran
موضوع	: عاملیت (امور مالی)
موضوع	: Factoring (Finance)
موضوع	: حقوق تجارت - ایران
موضوع	: Commercial law -- Iran
شناسه افزوده	: زارع، زهرا، ۱۳۶۵ -
شناسه افزوده	: Zare, Zahra
رده بندی کنگره	: ۹۸ KM۴۹۲۹/ز۲۵۵
رده بندی دیویی	: ۳۴۶/۵۵۰۷
شماره کتابشناسی ملی	: ۵۶۳، ۶۰۷

مسئولیت مدنی حق عملکردی در حقوق ایران

احمد زارع-زهرا زارع
انتشارات سنجش و دانش
۵۰ نسخه
اول، ۱۳۹۸
۹۷۸-۶۲۲-۰۵-۰۶۵۶-۰

تولفین:
اشر:
یراز:
ویت چاپ:
شابک:

شانی: میدان انقلاب - خیابان دانشگاه - تقاطع روانمهر - ساختمان سنجش و دانش
لفن: ۰۲۱۶۱۲۶

کلیه حقوق مادی و معنوی این اثر محفوظ می باشد.

فهرست مطالب

۹.....	مقدمه:
۱۳.....	فصل اول:
۱۳.....	مفاهیم و مبانی نظری
۱۴.....	مبحث اول مبانی مفاهیم:
۱۴.....	گفتار اول مفهوم حق:
۱۴.....	بند اول مفهوم لغوی:
۱۴.....	بند دوم مفهوم اصطلاحی:
۱۶.....	گفتار دوم: مفهوم نمایندگی
۱۶.....	مفهوم لغوی:
۱۷.....	مفهوم اصطلاحی:
۱۷.....	گفتار سوم: مفهوم دلالی:
۱۷.....	بند اول-مفهوم لغوی
۱۸.....	بند دوم مفهوم اصطلاحی
۲۰.....	بند سوم دلالی در قانون تجارت
۲۲.....	بند چهارم دلالی و حق العمل کاری
۲۳.....	بند پنجم-تفاوت حق العمل کار و دلال
۲۴.....	بند ششم-نمایندگی و دلالی
۲۹.....	گفتار چهارم: مفهوم نمایندگی و عاملی
۳۲.....	گفتار سوم: مفهوم حق العمل کار:
۳۲.....	بند اول مفهوم لغوی:
۳۲.....	بند دوم مفهوم اصطلاحی:
۳۴.....	گفتار چهارم: مفهوم مسئولیت
۳۴.....	بند اول - تعریف لغوی
۳۵.....	بند دوم تعریف اصطلاحی

بند چهارم - در معنای فقهی	۳۵
مبحث دوم مبانی وظیفه مسئولیت قانون مدنی	۴۵
بند اول نتایج نظریه تقصیر:	۵۰
گفتار دوم- نظریه ایجاد خطر	۵۴
۱. نظریه خطر در برابر انتفاع مادی	۶۱
۲. نظریه خطرهای ایجاد شده	۶۲
۳. نظریه خطر نامتعارف	۶۳
گفتار سوم نظریه تضمین حق	۶۴
مبحث سوم: مبنای فقهی مسئولیت مدنی:	۶۶
مبنای فقهی مسئولیت مدنی	۶۶
قاعده لاضرر	۶۷
قاعده اتلاف	۷۰
قاعده تسبیب	۷۲
قاعده علی الید (ضمان قهری)	۷۳
۲، ۸، ۱. احسان	۷۷
۲، ۸، ۲. استیمان	۷۹
فصل دوم:	۸۱
مسئولیت حرفه ای و انواع آن	۸۱
مبحث اول: ویژگیهای مسئولیت مدنی حرفه ای	۸۲
گفتار اول مسئولیت حرفه ای:	۸۲
گفتار دوم مسئولیت دوگانه شاغلین حرفه ای	۸۴
بند اول مبنا و ماهیت ضمان شاغلان حرفه ای در فقه	۸۴
بند دوم مبانی نظری مسئولیت شاغلان حرفه ای در حقوق ایران	۹۱
مبحث اول حق العمل کاری در حقوق غرب و اسلام	۱۱۰
گفتار اول: حق العمل کاری و مولفه های آن در غرب	۱۱۰
بند اول نمایندگی	۱۱۰
بند دوم عاملی در غرب	۱۱۳
بند سوم دلالتی در حقوق غرب	۱۱۸
گفتار دوم: حق العمل، نمایندگی و دلالتی در اسلام	۱۲۰

بند اول حق العمل کار در حقوق اسلام.....	۱۲۰
بند دوم - نمایندگی و عاملی در اسلام.....	۱۲۴
بند سوم - نمایندگی و دلالی.....	۱۲۶
فصل سوم:.....	۱۲۷
ماهیت حقوقی حق العمل کاری.....	۱۲۷
مبحث اول حق العمل کاری و مقررات حاکم بر آن.....	۱۲۸
گفتار اول: حق العمل کار در قانون تجارت.....	۱۲۸
گفتار دوم وظایف حق العمل کار.....	۱۲۹
بند اول انجام دستورات آمر.....	۱۲۹
بند دوم انجام معامله بنام.....	۱۳۰
بند پنجم - وکالت و امانت.....	۱۳۱
بند ششم - بیمه اجناس.....	۱۳۱
بند هفتم - منافع معامله.....	۱۳۲
گفتار سوم: روابط، وظایف و مسئولیتهای حق العمل کار.....	۱۳۲
بند اول روابط در حق العمل کاری.....	۱۳۲
گفتار دوم - حقوق حق العمل کار.....	۱۳۵
گفتار سوم - تکالیف حق العمل کار:.....	۱۳۸
گفتار چهارم - مسئولیت حق العمل کار.....	۱۳۹
گفتار ششم - مدت اعتبار، و تمدید کارت حق العملکاری:.....	۱۴۱
گفتار هفتم - شرایط لازم برای مستخدمین حق العملکاران:.....	۱۴۲
مبحث سوم: مسئولیت مدنی حق العمل کار:.....	۱۴۴
نمایندگی و حق العمل کاری در حقوق ایران.....	۱۴۴
گفتار اول: مسئولیت ناشی از عدم رعایت شرایط قانونی.....	۱۴۸
گفتار دوم: مسئولیت ناشی از تنظیم اظهار نامه خلاف واقع.....	۱۴۹
گفتار سوم: مسئولیت ناشی از تخلف مقررات حق العمل کاری.....	۱۵۰
بند اول رعایت غبطه و صلاح آمر:.....	۱۵۳
بند دوم رعایت امانت در انجام معامله:.....	۱۵۴
گفتار دوم مسوولیت حق العمل کار در مقابل اشخاص ثالث.....	۱۵۷
بند دوم سهمیم بودن حق العمل کار با آمر خود در معامله.....	۱۶۱

- گفتار چهارم-تعهد حق العمل کار مبنی بر انجام معامله ۱۶۲
- بند اول: حق العمل کار و تعهد به شخص ثالث ۱۶۲
- بند دوم: امین بودن حق العمل کار در معامله ۱۶۵
- بند سوم: مسئولیت حق العمل کار در حسابداری آمر: ۱۶۵
- انواع هزینه ها: ۱۶۷
- روشهای حسابداری ثبت عملیات حق العمل کاری: ۱۶۷

www.ketab.ir

حق العمل در لغت به معنای «اجرت کاری که برای دیگری انجام میدهد، کارمزد، پولی که بابت فروش کالایی از صاحب کالا دریافت می‌شود» آمده است. در اصطلاح «حق العمل کار، کسی است که به دستور دیگری معاملاتی نموده و در مقابل آن اجرت دریافت می‌کند.^۱ حق العمل کاری فی نفسه وکالت در امور تجاری است اما اگر حق العمل کار به نام خود انجام دهد، عنوان وکالت بر او اطلاق نمی‌شود ولی می‌توان آن را مصداق نیابت دانست، زیرا نیابت مفهومی عام‌تر و وسیع‌تر از وکالت دارد.^۲

قراردادهای تجاری، به قراردادهایی گفته می‌شود که بین تجار و بین شرکت‌های تجاری در امور مختلفه بازرگانی بسته می‌شود. مورد قبول آنها می‌باشد و حق العمل کاری یکی از انواع قراردادهای تجاری است که یک نوع از مصادیق نمایندگی تجاری، محسوب می‌شود. بنابراین حق العمل کاری قراردادی است که به مقتضای آن شخصی به عنوان نماینده تحت نام خویش، اقدام به تصرفات قانونی به حساب وکلا (آمر) خود می‌کند، و در مقابل خدماتی که ارائه می‌دهد از اصیل حق العمل دریافت می‌کند، این حق العمل متناسب با گستره و منافع تجارت است که انجام میدهد.^۳

طبق ماده ۳۵۷ قانون تجارت، حق العمل کار کسی است که به اسم وکلا و ولی به حساب دیگری (آمر) معاملاتی کرده و در مقابل حق العملی دریافت می‌دارد. ماده ۳۵۸ قانون تجارت تصریح می‌کند که: «جز در مواردی که به موجب مواد ذیل استثناء شده، مقررات

^۱ عمید، حسن، (۱۳۵۸)، فرهنگ لغت عمید، تهران، جاویدان، ص ۲۲۴

^۲ کاتوزیان، ناصر، (۱۳۷۸)، مسؤولیت مدنی (ضمان قهری)، چاپ دوم، تهران، انتشارات دانشگاه تهران، شماره ۹۰، ص

مراجعه به وکالت در حق العمل کاری نیز رعایت خواهد شد؛ ولی باید توجه داشت که حق العمل کاری با نمایندگی و وکالت تفاوت زیادی دارد؛ زیرا در نمایندگی عادی یا وکالت، نماینده یا وکیل بنام آمر یا موکل خود عمل می کند، در صورتی که حق العمل کار اغلب نام آمر خود را کتمان می کند و حتی طرف معامله حق العمل کار نمی داند معامله برای کیست بلکه فقط حق العمل کار را در مقابل خود می شناسد.^۴

حق العمل کار، عملی است تجارتي و بند ۳ ماده ۲ قانون تجارت هر قسم حق العمل کاری را جزء معاملات تجارتي نام برده است.^۵

قانون تجارت هیچ گونه شرطی برای مبادرت به حق العمل کاری در نظر نگرفته و هر کسی که اهلیت تاجر بودن را دارا باشد، می تواند به حق العمل کاری مبادرت نماید، علاوه بر آن هیچ گونه پروانه یا اجازه خاصی برای اشتغال به حق العمل کاری لازم نیست، برخلاف شغل دلالی که نیاز به کسب پروانه هم دارد.

حق العمل کار همانند دلال واسطه در معاملات است با این تفاوت که دلال جز معرفی طرفین معامله به یکدیگر وظیفه ای ندارد و جز با اجرت مخصوص نمی تواند نمایندگی یکی از طرفین را عهده دار باشد اما حق العمل کار خود طرف معامله بوده و علاوه بر آن که در مقابل طرف معامله مسئول انجام تعهداتی می باشد که بنام خود قبول کرده است، در مقابل آمر نیز مسئول است که حاصل معامله را به او واگذار نماید. بنابراین حق العمل کار دو تعهد مستقیم دارد؛ یکی در مقابل طرف معامله که صرف نظر از این که آمر، معامله را قبول کند یا خیر، مسئول انجام تعهداتی است که تقبل کرده است و دیگر در مقابل آمر، که باید انجام

^۴ کاتوزیان، ناصر، (۱۳۸۵)، حقوق مدنی، الزام های خارج از قرارداد، جلد اول، ضمان قهری، انتشارات و چاپ دانشگاه

تهران، ص ۸۸

^۵ قهرمانی، نصرالله، (۱۳۸۳)، مسئولیت مدنی وکیل دادگستری، نشر گندم، چاپ نخست، ص ۳۴

معامله را به اطلاع او برساند و حاصل معامله را در اختیار او بگذارد ولی باید در نظر داشت که چنانچه حق العمل کار حسن انجام معامله را ضمانت نکرده و کوتاهی هم نکرده باشد، مسئول عدم اجرای معامله از جانب طرف معامله نخواهد بود.^۶

در قرارداد حق العمل کاری هر یک از آمر و حق العمل کار در مقابل یکدیگر، حقوق و تعهداتی دارند که طبق قرارداد باید رعایت کنند. و نیز در مقابل ثالث نیز در صورتی که روابطی برقرار شده باشد مسئولند. حق العمل کاری مانند دیگر قراردادها از قواعد عمومی قراردادها استفاده می کنند و در انعقاد و انحلال تابع آن قراردادها هستند. حق العمل کاری نمی تواند از قالب و قالب و عنوان ظرفی مناسب برای خود استفاده کند. در قرارداد حق العمل کاری، معاملات فضولی نیز قابل برائت است و تنها مکانیسم، آمر است تا نیابت و نمایندگی او معلوم شود. و معامد با خود در حق العمل کاری با توجه به امنیت معاملات قابل انجام است.^۷

یکی از آثار مهم این بحث، متعهد شدن حق العمل کار، بر برابر شخص ثالث که از سمت طرف معامله به عنوان حق العمل کار و وجود آمر مطلع شود، برخلاف حکم ماده ۱۹۶ قانون مدنی، که امکان مراجعه به اصیل مخفی را می دهد، و رجوع به آمر را ندارد. چرا که مبنای تراضی میان حق العمل کار و ثالث از یک طرف و حق العمل کار با آمر از طرف دیگر، این بوده که عقد در عالم اعتبار ماهیتاً به نام حق العمل کار شکل گیرد و حق العمل کار عهده دار تحمل آثار قرارداد معهود باشد.

^۶ گاتوزیان، ناصر، پیشین، ص ۴۷

^۷ همان ص ۴۷

فراتر از آن، حتی اگر شخص ثالث در لحظه ی انعقاد معامله با حق العمل کار سمت و جایگاه وی مطلع باشد، باز هم حق العمل کار طرف معامله با شخص ثالث قلمداد می شود. همچنان که در عالم تجارت نیز معمولاً شخص ثالث، از هویت حق العمل کار و وجود آمر مطلع است؛ اما این اطلاع سبب عدم مسؤولیت حق العمل کار و حق رجوع ثالث به آمر، نمی شود.^۸

در عمل نیز، در مورد کارگزاران بورس که یکی از اقسام قرارداد حق العمل کاری است.^۹ چنین است. در واقع طرف معامله با کارگزاران بورس از مأموریت آنان از جانب آمر اطلاع دارند، لیکن باز هم ردکارگزاران در برابر وی طرف معامله و اصیل محسوب می شوند نه آمر.

^۸ کاشانی، محمود، (۱۳۸۸)، حقوق مدنی، قراردادهای ویژه، تهران، نشر میزان، چاپ اول، ص ۲۱۲

^۹ اسکینی، ربیعا، (۱۳۷۸)، حقوق تجارت (کلیات، معاملات تجاری و سازماندهی فعالیت تجاری)،

انتشارات سمت، چاپ اول، تهران، زمستان، ص ۷۷